

“Llegir és anacrònic”

(entrevista de Joan Burdeus publicada a *Núvol* el 2018)

Vicenç Pagès Jordà, escriptor, professor i crític literari, és un dels noms més consolidats de la vida lletraferida del país. Forma part d'una generació, els nascuts als anys 60, per a la qual, en les seves paraules, “ara és el nostre moment”. Guardons com el Premi Nacional de Cultura de 2014 o el Sant Jordi de novel·la del 2013 corroboren aquesta maduresa que, en les distàncies curtes, es tradueix en una aura de venerabilitat acompanyada d'un somriure autoconscient. Practicant d'aikido –el que més crida l'atenció si tafaneges el seu Facebook-, Pagès Jordà és el que esperaries si a un mestre zen li afegissis la ironia empordanesa. Gran tuitaire i selector de memes, sap fer servir les xarxes socials molt millor que la majoria dels meus amics de menys de 30 anys. Avui l'entrevistem, sobretot, perquè s'ha passat molts anys ensenyant a escriure a la Universitat Ramon Llull i a l'Aula d'Esriptura de Girona. Volem que ens expliqui què és això de l'escriptura creativa i com s'ensenyava, i que reflexioni sobre l'estat de la qüestió a casa nostra.

Com s'ensenyava escriptura creativa?

Si ets professor universitari, has de posar l'accent en com escriure més que en la normativa: si una frase és massa llarga o massa curta, si una paraula és massa culta o massa poc, o com acabar el text perquè generi un efecte determinat. I aquí intervenen el gust i l'autoritat, poder determinar fins a quin punt és rellevant quan el teu professor et diu “no m'agrada”. El que em trobo molt sovint és una negociació amb aquesta autoritat. En la gramàtica hi ha moltes certeses, en la redacció hi ha força certeses i en l'escriptura creativa no hi ha cap certesa. Jo no puc demostrar que una frase és bona perquè sempre em poden treure un Proust o un Pla que hagin fet el contrari. És un territori on, o hi ha confiança amb l'autoritat, o no s'avança.

Com gestiones les situacions en què els gustos xoquen i et qüestionen l'autoritat?

És difícil, perquè jo tampoc tinc clar que té raó. A mi m'agrada més Monty Python que Humor Amarillo, però tu et pots guanyar la vida fent *Humor Amarillo*. Hi ha d'haver un cert respecte per l'escriptor que no escriu com jo voldria. Després d'uns anys de fer-ho, he arribat a diverses conclusions: no hi ha cap fórmula

irrebatible, els gustos sempre estan presents, i els gustos també volen dir generacions; no és el mateix el gust d'una generació que ha vist *Lost* que el d'una generació que té Bad Gyal com a referent. El que cal és respecte per l'altre i ganes d'aprendre i escoltar-lo. Jo els poso uns deures, ells escriuen, i aleshores parlem del que m'ha agradat. Jo puc dir si m'agrada més o menys, però no puc dir "és bo" o "no és bo". *La Catedral del Mar* per mi no és bo, però queda una mica ridícul que un professor et digui que el teu llibre no és bo si després et guanyes la vida escrivint.

Precisament, el tipus de literatura que tu fas seria de les més difícils d'ensenyar.

Però el meu objectiu no és que coneguin la meva obra, sinó que trobin què poden dir ells de diferent. El meu objectiu és que algú que llegeixi els textos pugui dir "m'agraden més les últimes que has fet que les primeres per això, per això i per això."

Pel que em dius –i disculpa la paraula- ensenyar escriptura creativa s'assembla més al coaching que a una classe magistral?

Sí, exactament. Jo he anat més cap aquí: el més important és que hi hagi pocs alumnes i que escriguin cada setmana. Després, ja ho veurem.

El xoc generacional és més gran que mai?

Hi ha diferents abismes. Quan vaig arribar a la universitat, tenia el doble d'edat que els alumnes. Ara ja és gairebé el triple. El cicle generacional s'ha accelerat molt. Abans podies dir que la gent de vint anys tenia característiques comunes, tant li fa si tenien 23 o 28 anys. Ara, cada any és un món. Jo m'he trobat gent de 18 anys dient-me "jo no entenc els de 14". Això abans no passava. La música que escolten, els llibres que han llegit, les paraules que fan servir... tot canvia molt més de pressa.

Això vol dir que un escriptor té un públic cada cop més reduït a la seva generació, encara es poden dir coses universals?

Jo espero que encara es puguin dir coses universals. Però hi ha una certa resistència a abandonar el vocabulari familiar per tal d'aprendre'n un altre. Últimament, quan llegim un conte i parlem del personatge, el 90% diuen que és "paranoic". Però potser és esquizofrènic, potser és neuròtic, potser no té cap problema mental o potser no l'has

entès. No és gaire operatiu el terme “paranoic”, si serveix per tothom. Part de la feina és aconseguir que una paraula es divideixi en 10 perquè el món és força més complex i necessites més paraules per identificar-lo. Alguns alumnes estan disposats a fer-ho, i altres es reboten. Es dona aquest fenomen de la persona que paga una fortuna perquè un professor li expliqui coses que no li interessin, i això és força nou. Ser alumne implica una certa modèstia inherent, i no sempre hi és. No vol dir que t’ho creguis tot, però, d’entrada, com a hipòtesi de treball, potser és útil pensar que el professor en sap més que tu.

Per què un alumne de medicina o de matemàtiques ho entén perfectament i un d’escriptura no?

Perquè escriure és molt personal. Escriure és revelar secrets, perquè tu escrivs sol i et surten unes coses que potser no sabies. Hi ha un monòleg interior i apareixen coses que vénen de molt endins. Això pot tenir qualitat literària o no, però no és el mateix que fer una suma. I jo intento que els alumnes distingeixin la crítica al text de la crítica a l’autor, però moltes vegades és difícil, perquè allò és part de l’autor. Tens una cosa que t’ha costat descobrir i donar-li forma, i de cop veus gent que en parla com si fos un material inert, quan és material molt sensible. Tu dius a alguns alumnes “això no és versemblant”, i ells et diuen “és que això va passar de debò”, i tu els has de saber fer entendre que passen coses que no són versemblants.

Fins ara hem pressuposat que l’escriptura creativa encara interessa als joves. Però els formats més complexos, com el llibre, semblen incompatibles amb l’economia de l’atenció del món digital.

Jo trobo que és molt millor ser immigrant digital que nadiu digital, perquè tens dos sistemes d’aproximació. El fet que la gent que només té un sistema d’aproximació es cregui millor que la que en té dos, em costa molt d’entendre. Jo puc anar a Google i a la biblioteca i sortir-me’n, sóc bilingüe, mentre que la gent que no pot anar a una biblioteca té un problema greu, perquè no tot és a Google. També és cert que la seducció de la imatge també ens afecta als immigrants digitals. Si vaig a un bar i hi ha el diari, a vegades m’interessa més el meu telèfon que el diari que ja té 12 hores. Però és com si tingués una vacuna.

Faries una novel·la si ara tinguessis 18 anys?

Abans –i jo vinc de l'època franquista- un llibre era com un tresor. Avui dia, els tresors es poden trobar a molts llocs diferents. Jo ho veig una mica anacrònic, escriure llibres. Encara són més anacrònics l'òpera i el sonet, i trobaràs gent que troba anacrònica l'educació. Jo vinc d'una època anacrònica i ho sé veure, però els meus alumnes la troben encara més anacrònica. Per mi, fer llibres com els que faig és com col·leccionar segells. No li busco un valor de mercat, tot i que és benvingut. El meu objectiu és fer el que m'agrada fer, però ja fa temps que he renunciat a guanyar-me la vida escrivint.

Per què t'agrada escriure?

En el meu cas no hi ha un moment fundacional. Quan miro enrere, sempre he estat escrivint. Té un punt de caràcter, de la família en què has nascut, de com estructures els temps. Per mi és natural. Fa temps vaig veure una pel·lícula d'uns presoners polítics als quals el que més els molestava era no tenir paper i llapis per escriure. Se sentien com uns ionquis. Jo tinc una sensació semblant: no és que m'agradi escriure, és que, si tu m'ho treus, em sento mancat. També genera una dinàmica: quan ho fas, ja et converteixes en un escriptor i la gent et pregunta què estàs escrivint.

Per què t'agrada llegir?

En el meu temps d'oci tinc diferents opcions. Per mi l'opció de llegir continua sent-hi, hi ha estat sempre de manera natural, no se n'ha anat i em dona gratificacions que les altres no em donen. Conec gent jove que també li passa. Jo puc veure *Deadpool 2* i trobo que té un cert interès, lleigeixo el llibre de l'Eloy Fernández Porta [és el que duia a la motxilla], i té un altre tipus d'interès. Trobo que, si no ho tinc tot, em perdo coses. Es pot viure sense llegir, esclar, però per mi és un plus que et fa més persona. Conec molta gent que no llegeix i no tenen grans problemes vitals, però els trobo desapfitats perquè hi ha una opció que no desenvolupen i que no trobes ni en un documental ni en una sèrie.

I l'interès per aquesta cosa que no es troba enlloc més, creus que resistirà el pas del temps?

Això hi és però, si no ho veus, és molt difícil que t'ho facin veure. L'únic que pot passar és que llegint trobis coses que no puguis trobar en altres bandes i continuis llegint.

Hem parlat d'escriure i de llegir en termes abstractes, però ara voldria que em fessis una radiografia de l'estat de l'escriptura creativa del país. El primer que li vindrà a tothom al cap si parlem d'això, seran els contes de Monzó i Pàmies i també et volia preguntar si escriptors com tu heu vist aquests grans noms com “una generació tap”.

Pàmies millora a cada llibre, mentre que Monzó ja fa temps que ho ha deixat. *Carn de cap*, la revista de l'*Escola Bloom*, ha tret aquesta teoria que diu que Monzó ja va deixar pistes al penúltim llibre que insinuaven que se li acabava el doll creatiu: molts contes de morts, taxidermistes, finals, etc. No passa res, pot ser que acabis una etapa i no cal escriure si no tens el doll. Parlar de “generació tap” em fa pensar en aquestes dones que tenen un fill i han d'escriure un llibre sobre la seva pròpia experiència. És igual que ho hagi fet molta gent abans, necessites fer-ho perquè és el teu cos i és la teva vida. Aquesta sensació de ser el primer és el que crea la noció de “generació tap”. Sempre tens una gent a sobre que et molesta, que t'impedeixen progressar i que et tapen. Sempre et penses que ets el primer tapat de la història de la humanitat. En el nostre cas [en Vicenç és nascut al 63], hi ha aquesta generació que eren joves als 70 que van cobrir molts forats polítics. El país s'estava fent i molts espais es van omplir de gent de 30 anys fent d'alcaldes, professors, diputats, etc. Però esclar, aquesta gent havia tingut el tap del franquisme, que era molt pitjor. I hi ha la gent de la postguerra, que van tenir uns taps impressionants. De taps n'hi ha hagut sempre, el que passa que ara hi ha una generació, la nascuda als anys 70, que té una consciència generacional molt més elevada que la que teníem nosaltres, i està fent molta pressió. Que ha passat al CCCB? Que s'ha passat de la generació que tenia 10 anys més que jo a la que tenia 10 anys menys. Ens han saltat. Què ha passat a l'alcaldia de Barcelona? El mateix. Això està passant, perquè la generació Colau té una consciència generacional que la fa progressar més, tot i que i d'aquí a uns anys serà una “generació tap”. Ada Colau també està destinada a ser un tap. Aquesta etiqueta de “generació tap” que només designa la que no deixa progressar als nascuts als 70 és una bona campanya que permet que alguns progressin individualment, perquè les generacions no progressen en grup. És molt ràpid passar de tapat a tap. Això ho hem vist amb Podemos. Eren la nova generació, i ara ja està, ja s'han tornat casta en

molt pocs anys. Hi ha gent que troba que fa massa que manen i dius... però si acaben d'arribar! És el mateix que dèiem abans: el cicle generacional cada cop passa més de pressa.

I tu com et sents, literàriament?

Literàriament, m'he quedat sense pares. Jo ara tinc 50 anys. En literatura americana o francesa, la gent de 70 anys està fent coses molt bones. Els 70 és una edat en la qual estàs literàriament molt actiu. Aquí tenim poca gent gran que escrigui perquè molts han trobat fàcilment un lloc en càrrecs de gestió i han deixat d'escriure. A mi fa uns anys em van donar el Premi Nacional de Cultura que, en principi, li haurien d'haver donat a gent més gran que jo. Hi ha hagut una dimissió majoritària, en queden molt pocs, com Jaume Cabré o Sergi Pàmies, quan n'hi hauria d'haver 10 o 20. La meva generació s'ha trobat a primera fila quan no hi comptàvem. Però molta gent ho ha deixat. El que ha fet Quim Monzó, ho han fet molts més de la seva generació. Per a la gent dels 60, és el nostre moment. Ara comencem a guanyar el Premi Sant Jordi. Va començar Màrius Serra, després jo, en Joan Carreras, ara en Joan-Lluís Lluís. I la gent nascuda als 70 i als 80 s'estan organitzant molt. Tenen unes plataformes pròpies i la seva consciència generacional els fa molt visibles. Però aquesta mena de victimisme ha tingut efectes positius, perquè com que desconfien molt de les plataformes dels més grans, han fet les seves. És un bon moment. Jo, per exemple, trobo que l'Escola Bloom és el millor que ha passat a la literatura catalana últimament. Són gent dels 80 que fan coses molt bones, i tinc esperança. I ja he llegit un llibre bo d'una noia nascuda als 90, que és la Irene Solà, que es diu *Els discs*. Ja tenim gent dels 90 que escriu molt bé.

Notes un canvi d'estil?

No, això de les escoles literàries s'ha acabat. Cada vegada són espais més curts. Les avantguardes ja duraven molt poc, i ara un moviment no durarà 15 anys, perquè al cap de 4 anys la gent ja n'estarà cansada. Jo veig molta varietat, hi ha gent que ha anat a estudiar a Nova York, altra a Londres, gent que està molt orgullosa de ser de Ponent... la formació és molt diferent. Hi va haver aquells 4, *Els Imparables*, que em sembla que és l'últim moviment de la literatura occidental. Que algú faci un manifest és una cosa dels anys 20. Quan tu fas un manifest com a escola el segle XXI, és que estàs fora. Això

ja no es pot fer. Fer un manifest en primera persona del plural és tan anacrònic com fer fanzines. Són coses que no tenen sentit.

Per tu, què és el que fa sentit fer?

El fet de no guanyar-me la vida escrivint em dona molta llibertat. Si escrius *Sherlock Holmes*, la gent et demana *Sherlock Holmes*, perquè se'n venen molts. No ser un esclau de les vendes em permet fer el que vull. *Robinson*, per exemple, és una novel·la sense cap referent. Era un repte i estic content de com va acabar. Aquesta tardor sortiran dos llibres: un es dirà *Exorcismes*, i serà un recull de contes amb una tercera part dels contes que he publicat, que em venia molt de gust perquè alguns tenen 20 anys i ja no es troben. També sortirà, per les mateixes dates, un recull d'articles que fa 9 anys que publico a la Revista de Girona. Són textos on revisito els clàssics gironins, gent nascuda abans del 1920 a la mateixa província de Girona, com ara Pla o Víctor Català, però també de molt desconeguts. En total, 54 llibres de 54 autors. Tot això ja està llest per sortir. Per més endavant, estic treballant en una mena de diccionari cultural, que és un gènere que et dona molta llibertat. Ara m'ho passo molt bé fent això. Potser d'aquí a un temps vull explicar una història, però ara no hi ha història, tot és molt fragmentari. Poder decidir el que fas és un plaer extraordinari.

Però no és un problema per a la literatura del país que sigui tan difícil guanyar-se la vida escrivint?

Jo vinc de l'època de la normalització. Durant la transició, els anys 80 de la meva joventut, ningú sabia què volia dir, però de mica en mica va voler dir "xifres de venda altes". I es va confondre amb professionalització. Si mires entrevistes dels anys 80, semblava que es podia ser professional de l'escriptura. Això implicava escriure coses de gènere -policíac, eròtic, històric- perquè així podies vendre. Tot plegat va generar un malentès, que va donar lloc a molta literatura dolenta, i molt poca gent es va poder acabar guanyant la vida. A mesura que passava el temps, m'he adonat que cap dels meus escriptors favorits era professional: Borges no era professional, Pessoa no era professional, n'hi havia de maleïts, fins i tot, com Baudelaire. Si a mi els que m'agraden no venen, per què he de vendre jo? Fixant-me la vida dels que a mi m'agraden, he vist que podien avançar en la mesura que no estaven pendents de les vendes. Si Pàmies ven, millor per ell, però a mi em sembla que ell no escriu per vendre. Ell aconsegueix una

energia molt personal, no ho fa per encàrrec. Jo vull fer això i, si venc com en Pàmies, millor, però, si no, no passa res. Després arriba Sant Jordi i només estem pendants de les vendes. Si existeix la literatura catalana d'aquí a 100 anys, quan es parli de la literatura catalana dels 20 primers anys del segle XXI no hi sortiran els més venuts per Sant Jordi. Com que al país no hi ha una autoritat sobre qualitat, les xifres són l'únic indiscutible. És una cosa de mercat: Philip Roth, aquí seria professional? Houellebecq? No ens hem de comparar amb mercats tan grans com l'espanyol o el francès, sinó amb el grec o l'eslovè. Som 10 milions com a molt. A més, el millor escriptor de 300 milions potser és millor que el millor de 10 milions, encara que només sigui estadísticament i perquè el mercat fa que hi hagi una competència. No ens podem comparar amb aquesta gent. Per exemple, als Estats Units hi ha el *New Yorker*, un mecanisme d'estimulació de contistes perquè sempre han pagat bé. Quan Scott Fitzgerald publicava al *New Yorker*, en podia viure mig mes. Això ha desenvolupat molt aquest conte americà bo i llegidor alhora. Aquí tens Mercè Rodoreda a Suïssa, que no té cap necessitat de competir amb Truman Capote. Però si em demanes un equivalent de Houellebecq català, potser no n'hi ha cap, no ens hem d'enganyar.

Com decideixes què escriuràs?

La meva idea és que cada llibre és un problema que es resol. Quan el llibre ja està fet, no té cap interès. D'aquí ve el títol d'*Exorcismes* per referir-me al recull de contes. Cada problema dona lloc a una obra. Quan acabes l'obra, et mires tots els problemes que encara tens i et preguntes "ara què podria fer?" Què pot sortir més bé? Ara mateix tinc ganes de fer un diccionari. Un llibre sobre la cultura dels anys 70 o 80 en forma de diccionari. Grups de música, escriptors, polítics... és la meva biografia cultural. Quan hagi fet això, ja no m'interessarà. Tinc la sensació que vaig netejant. *Robinson* era plena de frases llargues, de subordinades, perquè el protagonista era obsessiu, però això ara ja està. El diccionari requerirà una escriptura diferent, perquè és una altra cosa. El procés d'escriptura és com una caixa negra de la qual van sortint llibres.